

PISKEN OG GULERODEN

AF KONSULENT ANNE OKKELS BIRK

Ét forslag kommer særligt tit op, når nogen gerne vil have andre til at opføre sig anderledes: At bruge pisk og gulerod. Sådan har man også gjort i en række engelske fængsler. Konsulent Anne Okkels Birk ser på, hvordan det virker.

Forslaget om pisk og gulerod blev indført i 1995 i de engelske og waliske fængsler – om end under et andet navn. I daglig tale blev det kaldt IEP, en forkortelse for det mere tunge ”Incentives and Earned Privileges”. Med IEP skulle hvert fængsel inddele de indsatte i tre niveauer.

På basismiveauet får den indsatte kun de goder og rettigheder, de har ret til ifølge loven. Hvis den indsatte overholder reglerne og medvirker positivt i sin afsoning, kan han eller hun komme op på to niveauer, der er bedre. Der får han eller hun lov til flere ting, f.eks.:

- Adgang til flere penge udefra (f.eks. fra en opsparing eller fra familie)
- Flere besøg – eller bedre forhold under besøg
- Flere udgange
- At gå i sit eget tøj i fængslet (i stedet for fængslets tøj)
- At have mere tid uden for cellen.

Dybe rødder i mennesket

Tankegangen stammer fra den engelske filosof Jeremy Bentham. Han mente, at alle mennesker vil prøve at opnå behagelige ting og undgå ubehagelige ting. Den tankegang kan bruges til at få selv et æsel til at gøre, som man vil have det. Guleroden til at lokke, og pisk til at tvinge.

Men uanset hvad Bentham tænkte, er der et par ting, der skal til, for at det virker.

For det første skal der rent faktisk være en gulerod og en pisk. Hvis en indsat ikke har noget at miste, er der ikke en pisk. Hvis han f.eks. ikke har kontakt til folk uden for fængslet, så er det ikke en pisk at tage hans besøg fra ham, og omvendt kan bedre besøg

ikke være en gulerod.

For det andet skal guleroden være rar og pisk ubehagelig. Det er måske ikke et problem med æsler, men mennesker har tit meget forskellig smag. Nogle kan ikke fordrage gulerødder, og andre kan godt lide pisk! F.eks. kan det være, at nogle godt kan lide at få fængslets tøj i stedet for at skulle gå i deres eget gamle.

For det tredje skal det være til at se, hvordan man gør sig fortjent til henholdsvis gulerod og pisk. Især det sidste har været en stor udfordring for IEP.

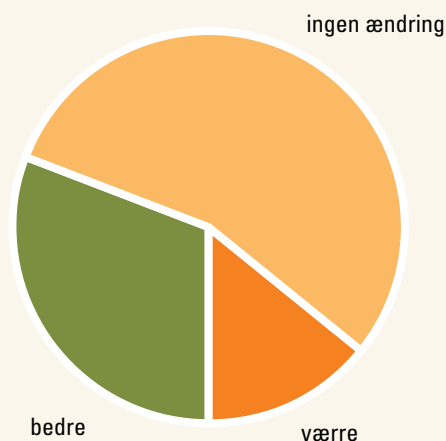
Virkede ikke efter hensigten

Et hold forskere fra University of Cambridge fulgte indførelsen af IEP i fem meget forskellige fængsler. De så, at det er ekstremt vigtigt, at betjente bruger reglerne på samme måde. Hvis det virker tilfældigt, om man får bonus for god opførsel eller ej, er der ikke grund til at stramme sig an. Men som betjent er det svært at vide præcis, hvordan kollegerne gør. To betjente kan let opfatte en indsats opførsel forskelligt og behandle ham meget forskelligt. Det gør det svært for de indsatte at vide, hvad der skal til for at få fat i en gulerod.

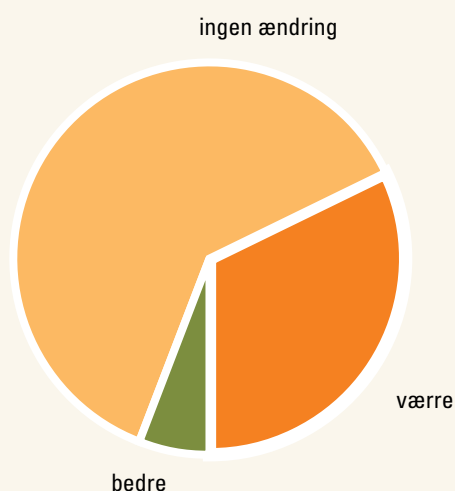
Måske er det derfor, IEP ikke førte til bedre adfærd blandt indsatte på de fem fængsler, ligesom det heller ikke førte til bedre orden og sikkerhed. Det kunne forskerne måle i deres spørgeskemaer til ansatte og i interview med indsatte. 1.000 indsatte svarede på spørgsmålene – halvdelen før og halvdelen efter IEP blev indført. Svarene viste, at mange oplevede fængslets regime og de ansattes opførsel som mindre retfærdigt og mindre konsekvent efter indførelsen af IEP end før.

De ansatte fik dog et par gode ting ud af IEP. Selvom sikkerheden ikke blev bedre, følte mange sig bedre tilpas på arbejdet. De

Blev indsattes opførsel bedre eller værre af IEP
Personalets svar, lukket fængsel

Blev indsattes opførsel bedre eller værre af IEP?
Indsattes svar, lukket fængsel

De fleste ansatte og indsatte mente ikke, at IEP havde en positiv effekt på indsattes adfærd i lukket fængsel (high security prison). Et mindretal mente ligefrem, at adfærden var blevet værre. I uddannelsesfængsler og fængsler for unge var ansatte dog mere positive over for IEP.

følte sig mere selvsikre og syntes, at de havde bedre kommunikation med de indsatte. Og så satte de pris på at kunne belønne de indsatte, der opførte sig godt i dagligdagen.

IEP i Danmark

Det næste er en påstand, men jeg vover den: Den danske kriminalforsorg har allerede de bedste sider af IEP. Det mest positive resultat handler nemlig om de ansattes indhold i arbejdet. IEP gav de engelske betjente større muligheder for at træffe beslutninger og mere råderum – selv om det sikkert stadig er mindre end de danske fængselsfunktionærers.

Men – Kriminalforsorgen har derfor nok samme problem som IEP. Nemlig at når ansatte har råderum, betyder det også, at der kan være forskel på, hvordan man bruger reglerne. Og at det dermed kan være forskelligt, hvad de indsatte oplever.

Forskningen fortsætter

Forskerne fra Cambridge er populære i fængselsvæsenet, selvom de ikke roste IEP. Tværtimod førte evalueringen af IEP til flere opgaver. Da den engelske ombudsmand anklagede et fængsel for brutalitet og negativ kultur, var det forskerne, der undersøgte sagen nærmere. Men det er en anden historie.

Artiklen er skrevet ud fra:

- Bogen "Prisons and their Moral Performance. A Study of Values, Quality, and Prison Life (Clarendon Studies in Criminology)" af Alison Liebling og Helen Arnold. Den er fra 2004 og kan købes via Amazon på nettet.
- Det engelsk-walisiske fængselsvæsens hjemmeside, www.hmprisonerservice.gov.uk.
- Artiklen "Incentives and Earned Privileges for Prisoners – an evaluation" af Alison Liebling, Grant Muir, Gerry Rose & Anthony Bottoms fra 1999. Den kan findes på engelsk på www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs/r87.pdf

IEP og "Noget for noget"

Tankegangen bag IEP minder lidt om det danske princip om "Noget for Noget" – men indholdet er meget forskelligt. I "Noget for noget" får den indsatte grund til at gøre tingene anderledes for at opnå noget om lang tid. I IEP er det meningen, at han skal kunne opleve forskellen om meget kort tid. Når det virker, altså.

Derudover er der fundamental forskel på tankegangen bag IEP og tankegangen i det danske princip om normalisering. Hvis man holder det danske system op mod det engelsk-walisiske, er det tydeligt, at man i Danmark hele tiden har livet efter fængslet i sigte. At det drejer sig om at gøre det muligt at leve uden kriminalitet efter løsladelsen.